

משפטים ב

(ב) לפי האט רש"י געדארפט זאגן בקיצור (ע"ד ווי דער לשון פון אבן עזרא דא) „אשר הכינותי — לכם” — פארוואס איז רש"י (א) מאריך בלשונו — „אשר זמנתי לתת (לכם)”; און נאך מער: (ב) ער איז משנה פון לשון הפסוק („הכינותי”) און נוצט דעם ווארט „זמנתי”.

ב. דערנאך איז רש"י ממשיך: „זהו פשוט, ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה א' מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה מכון כנגד בהמ"ק של מטה”.

דער טעם פארוואס רש"י איז נאך אמאל מעתיק די ווערטער „אל המקום אשר הכינותי” אין דעם (צווייטן) פירוש, איז מובן — לרמז, אז לויט „מדרשו” איז גלאטיקער פשט הלשון (וואס דער פסוק זאגט) „אל המקום” — ניט „אל הארץ” — ווייל דער „הכינותי” באציט זיך (ניט צו ארץ ישראל, נאר) צום מקום המקדש.

[ס'איז אבער ניט קיין קשיא מכריחה אויף „פשוט” (פירוש הא') — ווייל אין פסוק געפינט מען אז אויך א גאנצע לאנד ווערט אנגערופן „מקום”; ואדרבה — פון המשך הענין דא איז, לכאורה, מוכרח, אז „ולהביאך אל

א. אין פסוקי „הנה אנכי שולח מלאך לפני גוי’ ולהביאך אל המקום אשר הכינותי”, איז רש"י מפרש: „אשר הכינותי — אשר זמנתי לתת לכם” (און דערנאך ברענגט רש"י א צווייטן פירוש (כדלקמן סעיף ב)).

מפרשים לערנענע¹, אז רש"י בא' ווארנט דא: אין פסוק שטייט „אשר הכינותי” סתם, און זאגט ניט פאר וועמען דער אויבערשטער האט צוגע- גרייט דעם מקום. איז רש"י מפרש, אז דער „הכינותי” איז — „לתת לכם”.

[וויבאלד אבער אז לויט דעם פירוש איז שווער, פארוואס דער פסוק זאגט ניט בפירוש „אשר הכינותי לך” — ברענגט דעריבער רש"י א צווייטן פירוש, אז „אשר הכינותי” מיינט „כבר מקומי ניכר כנגדו” . שבהמ"ק של מעלה מכון כנגד בהמ"ק של מטה (כדלקמן ס"ב), וואס לויט דעם פירוש איז דער „הכינותי” געווען „לעצמו”, כאילו עס וואלט געשטאנען „אשר הכינותי לי” (און עס דארף ניט שטיין בפירוש, ווייל „סתם הכינותי הוא לעצמו”²).

דער פירוש איז אבער ניט פאר- שטאנדיק, ווייל:

(א) אין דרך הפשט איז מלכתחילה ניט קיין קשיא וואס דער פסוק זאגט דא „הכינותי” סתם, ווייל ס'איז מובן מאליו אז דער „הכינותי” איז פאר אידן (וועגן וועמען עס רעדט זיך אין פסוק).

(5) ראה גם נחלת יעקב לפרש"י כאן.
(6) ראה לדוגמא — מכות לב, א: ארץ גוי' המקום מקום מקנה (ולאחי' — שם, ד — ארץ מקנה). וראה בהעלות י, כט. שלח יד, מ. ועוד.
(7) ולפי' מ"ש רש"י, ומדרשו' קאי גם על תיבת „המקום” — אף שיעקר כוונת רש"י ב„פשוטו ומדרשו” היא בתוכן ה„הכנה” כאן (אם הכנה למטה כפשוטה, או הכנה למעלה ברוחניות — בבהמ"ק של מעלה). ולהעיר ממשנ' (לקו"ש חט"ז ע' 81-82)

(1) פרשנו כג, ב.
(2) ראה רא"ם, דבק טוב ושפ"ח כאן.
(3) ל' הרא"ם כאן.
(4) ולהעיר ממק"מ, טז.

תנחומא¹⁰, אבער דאָרט איז דער לשון „זה אחד מן המקראות המחורות שבה״ שלמטן מכוון כנגד בהמ״ק שלמעלן״ — פאָרוואָס איז רש״י מהפך דעם סדר״: שבהמ״ק של מעלה מכוון כנגד בהמ״ק של מטה¹²?

(ב) עס איז דאָ אַ גירסא¹³ אין רש״י „שבהמ״ק של מעלה מכוון כנגד של מטה״ (ניט — „בהמ״ק של מטה״) — פאָרוואָס איז רש״י משמיט (לגירסא זי) די ווערטער „בית המקדש״? ובפרט אַז אין די פריערדיקע צוויי ערטער זאָגט רש״י יע דעם לשון „בית המקדש (מקדש) של מטה״?

ד. דער ביאור אין דעם:

רש״י קומט דאָ באַוואַרענען אַ שאלה פשוטה אין די ווערטער „אשר הכינות״: „הכנה״ באַדייט — אַ באַשטימטע ענדע־רונג אין דער זאך, וואָס דערמיט ווערט זי „מוכן״, ראוי ומוכשר צום ענין צו וועלכן מ'איז עס מכוין״: שטעלט זיך די שאלה בנדו״ד: אין וואָס איז באַשטאַנען דער „הכינות״ פון ארץ ישראל צו אויפנעמען דאָרט די אידן — מ'געפינט ניט אַז אין איר איז עפעס נשתנה גע־וואָרן איצט לגבי מצבה פריער?

ואדרבה: דער תוכן פון המשך

המקום גוי״ רעדט זיך (ניט וועגן אַ מקום מקיים אין א״י, נאָר) וועגן א״י בכלל;

וויבאַלד אַז לויט „מדרשו״ (א) בייט זיך דער טייטש פון „אל המקום, און (ב) לפ״ז איז גלאַטיקער דער לשון „אשר הכינות״ (כדלקמן), דעריבער איז רש״י מעתיק די ווערטער אַראָפּברענגענדיק „מדרשו״.

מען דאַרף אַבער פאַרשטיין וואָס רש״י איז דאָ מוסיף נאָך אַן ענין: „וזה אַ מן המקראות שאומרים שבהמ״ק של מעלה כו״ — זלכאורה: וואָס איז דאָ נוגע צו וויסן (מדגיש זיין) אַז עס זיינען פאַראַן נאָך „מקראות שאומרים שבהמ״ק של מעלה כו״?

מ'קען ניט זאָגן, אַז דאָס איז אַן ענין וואָס לייגט זיך ניט אויפן שכל פון אַ בן חמש למקרא״, און דערפאַר מוז רש״י מוסיף זיין ע״ד ווי ער זאָגט בכ״מ „מצאתי לו חבר״ — מ'געפינט דעם ענין אין נאָך ערטער,

ווייל רש״י האָט שוין פריער¹⁴ — צוויי מאל — געבראַכט דעם ענין, אַז „בהמ״ק של מעלה מכוון כנגד בהמ״ק של מטה״, און אין יענע ערטער איז רש״י ניט מוסיף די ווערטער (די רא״) — „וזה אַ מן המקראות שאומרים כו״.

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין נאָך דיוקים בלשון רש״י, ומהם:

א) דער מקור פון „מדרשו״ איז אין

החילוק בין הלשונות „פשוט״ ו „פשוטו של מקרא״ שבפירוש רש״י.

(8) ובזה גופא — בית המקדש, שאפילו באם לא הייתה גזירת המרגלים — ע״פ פשטם — ה׳ נבנה כמה זמן לאחר ביאת בני לארץ.

(9) ויצא כח, יו. בשלח טו, יז (ושם: כסא של מעלה). ולהעיר שבבשלה לא כתב רש״י ע״ז „ומדרשו״ (או כו״ב).

(10) פרשתנו יח.

(11) ולהעיר גם מהשינוי בין פרש״י ויצא לפירושו בבשלה: בויצא הסדר ברש״י הוא כבפרשתנו, ובפ' בשלה — מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה. ואכ״מ.

(12) ראה גם של״ה פ' תצוה (שכח, סע״א ואילך).

וראה לקמן הערה 26.

(13) דפוס שני של רש״י (שחתום עליו רש״י אלקביץ (זקנו של בעל ה„לכה דודי״), שהוגה על ידו). וכ״ה בא' מכתב רש״י שתח״.

(14) עייג״כ ל' אדהיז בשו״ע חאריח סתתיה סוסט״ז.

ארץ ישראל²⁰ פאר דער שפעטער-
דיקער נתינה²¹ צו אידן („זמנתי לתת
לכם“).

וויבאלד אבער אז דער פירוש פון
הכנה ע"פ רוב איז — הכשרה ושינוי אין
דער זאך, ברענגט רש"י א צווייטן
פירוש — „ומדרשו“ — „כבר מקומי
ניכר“²² כנגדו, וואס לויט דעם פירוש
האט זיך אויפגעטאן א הכנה והכשרה²³
אין דעם מקום, נאר ניט אין דעם מקום
המקדש למטה, נאר אין מקום המקדש
של מעלה — „מקומי ניכר כנגדו“.

ומהאי טעמא איז רש"י מדייק „שבית
המקדש של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק
של מטה“ — ניט אין דעם (פארקערטן)
סדר (כלשוני) התנחומא — ווייל די
פעולת ההכנה איז געווען אינעם ארט
פון „מקדש של מעלה“, אז „מקומי“ (פון
מקדש של מעלה) איז געווארן „ניכר“²²
כנגדו (פון דעם מקום מקדש של מטה).
ה. דאס אליין איז אבער ניט
מספיק —

ווייל עס איז ניט מסתבר צו זאגן, אז
דאס וואס דער אויבערשטער האט מכין
געווען דעם מקום המקדש של מעלה,
זאל כלל ניט האבן קיין ווירקונג אויף
דעם מקום המקדש של מטה, וואס איז
„מכוון כנגדו“;

און ווי מיר זעען טאקע אין פסוק²³
(ב"י יעקב'ן) „וזה שער השמים“ — וואו

הפרשה²⁴ איז מדגיש, אז די לאנד איז
נאך ניט מוכן פאר אידן: אין איי זיינען
דא די שבע אומות, מ'דארף זיי ערשט
פארטרייבן פון לאנד, עס דארף קומען
(ל' עתיד) „והכחדתי“ „אגרשנו“; און
נאכמער — עס איז ניט בעתיד הקרוב,
עס קען ניט זיין בקרוב („פן תהי הארץ
שממה“), נאר דוקא אין אן אופן פון
„מעט מעט אגרשנו“ —

איז וואס מיינט דער פסוק מיטן
„(ולהביאך אל המקום) אשר הכינותי“²⁶?

פארענטפערט רש"י, אז „(אשר)
הכינותי“ דא מיינט (ניט א צוגרייטונג
דורך א פעולה, טאן — ווי דער טייטש
פון „הכנה“ בכמה מקומות²⁷, נאר) „אשר
זמנתי לתת לכם“, אז ס'איז בלויז געווען
א הזמנה — „זמנתי“ (איר) פון לשון
זימן (איינלאדונג): ווי ביים איינלאדן א
גאסט, איז דאך אין דעם איינלאדן פאר
זיך ניטא קיין פעולת הכנה, ס'איז נאר א
הזמנה (בדיבור)²⁸ — עד"ז בענייננו²⁹:
דער אויבערשטער האט מזמין געווען

(15) כג. כג. שם, כח ואילך.

(16) במדרש לקח טוב כאן: „אע"פ שעתידי כאילו
זכינו לפי שגזירת מלכו של עולם משאמרה כבר
נעשית“ (וראה רש"י טו, יח) — אבל ע"ד הפשט,
אין המדובר כאן בנתינת הארץ לבניי, כ"א „אשר
הכינותי“, הכנתה לביאת בני „(להביאך)“ בתוכה,
היינו פעולה (ניכרת) בהארץ [משא"כ „נתתי“ שבלך
שם, שאינו ניכר בהארץ, ולהעיר שברשי שם הלשון
„כאלו היא עשויו“, וראה בארובה בלקו"ש חט"ו (ע'
204 ואילך) שהנתינה כפועל הייתה (ע"ד הפשט)
(נעת) כיבוש הארץ].

(17) ראה מקץ מג, טז. בשלח טז, ה (ובת"א).
ועוד.

(18) ראה פרשי לעיל בפרשתנו כא, יג. יתרו יט,
י"ד. ת"א רמב"ן וכו' שם. מקץ מג, כה (ות"א). ועוד.
ולהעיר מביזה כו, ב (ובר"ח ורשי שם): עד שיומין.
שו"ע (וראדה"ז) אי"ח סי' שי ס"ה (ס"ט). ועייג"כ ל'
אדה"ז שם סתצ"ה ס"ד.

(19) ראה גם באר יצחק לפרשי כאן.

(20) ראה פרשי בראשית א, א. נתי בלקו"ש ח"ה
ע' 10 ואילך.

(21) ראה לעיל הערה 16.

(22) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו. ובדפוס ראשון
ושני וכת"י רש"י (שתח"י), וכן ברא"ם כאן — „כבר
מקומי כנגדו“ (כלי תיבת „ניכר“). וראה לקמן הערה
25.

(23) יוצא שם.

ובמילא איז שוין קיין קשיא ניט וואס מיר געפינען ניט אז עס זאל איצט ווערן א שינוי אין דעם מקום המקדש של מטה.

עפ"י איז אויך מובן דער טעם פון דער גירסא „שבהמ"ק של מעלה מכוון כנגד של מטה" (אן די ווערטער „בהמ"ק של מטה") — להדגיש, אז די הכנה אין מקום המקדש של מעלה איז ניט פאר-בונדן מיטן מצב פון מקום מקדש של מטה: דער בית המקדש של מעלה איז דא אפילו ווען למטה איז ניטא קיין בית המקדש, עס איז „מכוון כנגד של מטה" (עס פעלט דער בית המקדש)²⁶; און דערפאר איז קיין סתירה ניט, וואס אע"פ אז „כבר מקומי ניכר כנגדו", פונדעסטוועגן זעט זיך ניט דא למטה קיין שינוי והכנה²⁷, ואדרבה — אין מקום המקדש של מטה געפינען זיך אומות העולם, דער היפך פון בית המקדש.

1. פון די עניני הלכה וואס מען קען ארויסנעמען פון דעם פירוש רש"י:

עס איז דא א מחלוקת הראשונים אין דעת אביי²⁸ אז „הזמנה מילתא היא" — צי אויך א הזמנה כדיבור מילתא היא, אדער ניט?²⁹

— און דאס איז אויך א נפק"מ למעשה, ווייל (אויך) לדעת רבא²⁸ (וואס הלכה כמותו) אז „הזמנה לאו מילתא

רש"י ברענגט צום ערשטן מאל אז „בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה" — אז יעקב האט מרגיש געווען קדושת המקום דלמטה, ווי ער האט געזאגט „מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".

און וויבאלד דער פסוק זאגט אז דא איז געווען „אשר הכינותי" — א הכנה אין דעם מקום מקדש של מעלה באופן אז „כבר מקומי ניכר כנגדו" — האט דאס געדארפט זיין „ניכר" דאמאלס אויך אין דעם מקום המקדש של מטה —

ווי שטימט דאס מיטן תוכן פון המשך הפרשה, וואו ס'איז מודגש אז ארץ ישראל (כולל מקום המקדש) איז נאך דאן כלל ניט געווען גרייט (אפילו) פאר ביאת בני ישראל לארץ?²⁴

דערפאר איז רש"י מוסיף ומבאר „וזה א' מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה כו'": דער פסוק מיינט דא ניט צו זאגן אז איצט איז געווען א הכנה דורך דעם וואס בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה: דער „הכינותי" איז געווען מאז ומקדם, און דאס איז נאך נאך א פסוק (צווישן אנדערע, אויך פריערדיקע „מקראות") וואס דער-ציילט וועגן דעם זעלבן ענין, אז (שוין פון פריער איז) „בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה" (און דער „כבר מקומי ניכר כנגדו" איז אויך געווען פון פריער (אלעמאל²⁵)).

26) ועפ"י (ולגירסא זו) מתורצת קושיית השליה (הניל הערה 12), שמלשון רש"י „... של מעלה מכוון כנגד ... של מטה" — „משמע כאלו ה' שלמטה קודם חז"י".

27) ומה שראה זה יעקב (כניל בפנים) — היז בחלום, או ע"י החלום.

28) סנהדרין מז, ב.

29) ראה ח' הר"ן שם. תוד"ה נתנו שם מה, א. שלטי גבורים לברכות כג, ב.

24) והיינו, דאף את"ל שנעשה איוו הכשרה (רוחנית) גם במקום המקדש של מטה — הו"ל להפסוק להדגיש זה בהמשך הפרשה, ולא להדגיש רק הפכו, איר שהארץ אינה מוכנה.

25) ועפ"י תומכת הגירסא הניל (הערה 22) „כבר מקומי כנגדו" — שלגירסא זו מובן שאין הכוונה שה' כאן שינוי לגבי המצב שה' לפניו (שהרי „מקומי כנגדו" ה' גם בימי יעקב).

הכנה והכשרה אין דעם מקום), ווערט
אָנגערופן (אין פסוק „אשר) הכינותי“,
ולפֿז אין אויך הזמנה בדיבור אַן ענין
של הכנה — מילתא היא³⁰.

משא״כ לויט „מדרשו“, אין דער
„הכינותי“ פאַרבונדן מיט אַן אויפטו
וואָס אין ניכר אין דער זאך (באופן
כנגדו) — „כבר מקומי ניכר כנגדו“;
ולפֿז אין מסתבר לומר, אַז הזמנה
בדיבור לאו מילתא היא.

(משיחת מוצש״ק פ' משפטים תשל״ט)

היא, זיינען אָבער דאָ געוויסע פאַלן
וואו מען רעכנט זיך יע מיט
„הזמנה“³⁰ —

קען מען זאָגן אַז דאָס איז די נפק״מ
להלכה צווישן די צוויי פירושים פון
רש״י:

לויט „פשוטו“ קומט אויס, אַז דאָס
וואָס „זמנתי לתת לכם“ (אַן אַ פעולת

30) ראה לדוגמא: שו״ע או״ח סמ״ב סיג ונ״כ
שם; רמ״א שם (ובשו״ע אדה״ז שם סי״ו: ולענין הלכה
יש להחמיר כסברא זו). וראה שק״ט להלכה — אם
בהנ״ל מהני הזמנה בדיבור — ערוך השולחן ומשנה
ברורה לשו״ע או״ח שם. אנציקלופדי תלמודית ע'
הזמנה (א) ע' תרלד (וראה שם ע' תרכה ואילך,
תרלז), וש״נ.

31) אף שיש לחלק כי כאן המדובר בדיבורו של
הקב״ה ש״כאילו היא עשו״י (רש״י לך טו, יח).

משפטים ג

לערנען, אז דער „ויכתוב משה“ איז כולל, צוזאמען מיט מצות פרישה והגבלה, אויך די אלע דיבורים וואס זיינען געקומען אלס הקדמה צו מ"ת אבער אויך נוגע אויף שפעטער [ווי (דער בחיי³ לערנט אז „ויכתוב משה את כל דברי ה'“ מיינט), „התנאים והי“ אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו'"]⁴.

ב. די תמיהה בזה איז נאך גרעסער: בדוגמא צו פירש רש"י געפינט מען אין מכילתא⁵ — אבער רש"י איז משנה פון מכילתא, באופן אז דער פירוש פון רש"י איז דלא כמאן!

די מכילתא ברענגט דריי דיעות: „ר' יוסי ברבי אסי אומר מתחלת בראשית ועד כאן, רבי אומר מצוות שנצטווה אדם הראשון ומצוות שנצטוו בני נח ומצוות שנצטוו במצרים ובמרה ושאר כל המצוות כולם, רבי ישמעאל אומר בתחלת הענין מה הוא אומר ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שך וגו' שמיים ויובלות ברכות וקללות בסוף הענין מה הוא אומר אלה החוקים והמשפטים והתורות⁶, אמרו מקבלים אנו עלינו כו'“ —

א. אויפן פסוק (קרוב לסוף פרשתנו)¹ „ויכתוב משה את כל דברי ה'“ שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ויכתוב משה“ און איז מפרש: „מב-ראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה“.

ווי גערעדט כמה פעמים, איז רש"י בפירושו על התורה מפרש פשוטו של מקרא — דארף מען פארשטיין: וואס איז דער הכרח אין פש"מ אז משה האט געשריבן אלע ענינים „מבראשית ועד מתן-תורה“ (אע"פ וואס רובם איז בסגנון פון א סיפור און ניט בסגנון פון „דברי ה'“) און אויך „מצות שנצטוו במרה“, און ניט א טייל פון דעם אלעם, אדער אנדערע „דברי ה'“ וכי"ב?

נאך מער: אין פסוק דא שטייט „ויכתוב משה את כל דברי ה'“ — דער זעלבער לשון וואס שטייט אין א פריער-דיקן פסוק², „ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה'“ — וואס רש"י טייטשט דארט „את כל דברי ה'“ — מצות פרישה והגבלה³. טא וואס איז דער טעם לשנות דעם פירוש פון „ויכתוב משה את כל דברי ה'“ אין דעם פסוק, פון דעם פירוש אין פריערדיקן פסוק?

אפילו מ'זאל לערנען אז וויבאלד אז מצות פרישה והגבלה איז געווען אן איין מאליגער ענין (אלס הכנה צו מ"ת), איז דערפאר ניט מסתבר אז (נאר) אויף דעם באציט זיך דער „ויכתוב משה“, וואס כתיבת משה ווייזט אויף אן ענין וואס איז נוגע אויף שפעטער, אדער נאכמער א קביעות לדורות — קען מען דאך

(3) פרשתנו עה"פ.

(4) יתרו יט, ה (ושם: ועתה אם גו').

(5) במדברג עה"פ „אלו דברים שקדמו למתן תורה“. אבל משם אין הוכחה כפי' הבחי' כי אפשר לפרש (בדוחק עכ"פ) שהכוונה היא (ע"ד המכילתא) גם לדברים שקדמו הרבה למתן (ולא רק לאלו הסמוכים למתן), וכמו שמפרש גם על „ספר הברית“.

(6) יתרו יט, יוד.

(7) בהר כה, ב"ג.

(8) בחוקתי כו, מו.

(1) כד, ד.

(2) כד, ג.